

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคน ให้เป็นพลที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะ คุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกที่พึงประสงค์ รวมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต (จิราภรณ์ ศรีคำ, 2548 : 1) สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในมาตรา 49 ไว้ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน และได้บัญญัติ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนใน มาตรา 80 (4) ระบุว่า ให้ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชนจัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพ การศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550 : 20,33) การจัดการศึกษาของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัวยุทธ ชุมชน ใน

มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุทธ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการ จัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน

ประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา บุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าว มาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชู ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและมาตรา 58 (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นระดับมัธยมศึกษาเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา บริหารทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ๆ ให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วม รับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและจำเป็น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคลากร ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2547 : 6-34)

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547 : 33) ได้กำหนด มาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของชุมชน ในมาตรฐานที่ 14 ด้านกระบวนการ ระบุว่า สถานศึกษา ส่งเสริมความสัมพันธ์และ ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา โดยมีตัวบ่งชี้ว่าผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรใน สถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา การศึกษา ดังนั้นโรงเรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน (เกษม ใจดี, 2546 : 3) จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาจะต้องมีสถาบันหลักของท้องถิ่น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้สถาบันเหล่านี้มีโอกาสร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ และร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการนำความรู้ ความสามารถและทักษะของคนในชุมชน หรือท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษา ของชุมชนจะนำมาซึ่งการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น และ ชุมชน การจัดการศึกษาทุกระดับในปัจจุบันแม้ว่าโรงเรียนจะมีนโยบายสร้างความสัมพันธ์กับ ชุมชน แต่ความเป็นจริงการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวอาจจะสำเร็จในบางพื้นที่หรือชุมชน ชุมชนส่วนหนึ่งยังมีความเห็นว่าโรงเรียนยังไม่ยอมรับบทบาทหน้าที่ของชุมชนเท่าที่ควร โดยมอง ว่าชุมชนยังมีความรู้และประสบการณ์การจัดการศึกษาน้อย การมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นสิ่ง ไม่จำเป็น เพียงแต่ให้กำลังทรัพย์และกำลังกายก็พอเพียงแล้ว สำหรับกำลังปัญญาเป็นหน้าที่ของครู และบุคลากรภายในโรงเรียนเท่านั้น และในบางชุมชนโรงเรียนก็ไม่ได้แสดงบทบาทหน้าที่ของ

โรงเรียนที่มีต่อชุมชน (บรรพต ศรีวิชัย และคณะ 2542:บทคัดย่อ) นอกจากนี้พบว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยังทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะที่ชุมชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด หรือตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาหรือจัดการศึกษา แต่ตรงกันข้ามชุมชนจะเป็นฝ่ายปฏิบัติตาม หรือให้ความร่วมมือ สนับสนุนเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การพัฒนาความคิดความสามารถ การตัดสินใจของชุมชนไม่เต็มศักยภาพ และการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมักจะพบปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทางโรงเรียนยังไม่ศึกษาถึงปัญหาเหล่านั้นอย่างจริงจัง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ อันจะเป็นข้อมูลสำคัญนำไปปรับปรุง พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์
2. เพื่อศึกษาความเข้าใจการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์
4. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปปรับปรุง พัฒนาการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหาร โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ที่ตรงกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาข้อมูลจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.1 ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สภาพปัญหาและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จำนวน 15 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 61 คน รวมทั้งสิ้น 76 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อร่วมสนทนากลุ่มในการสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จำนวน 25 คน ได้แก่ ครูหัวหน้าฝ่ายโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จำนวน 4 คน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จำนวน 5 คน นายกหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 คน ตัวแทนกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน ตัวแทนผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน และตัวแทนผู้ประกอบการจำนวน 6 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา มีดังนี้

2.1 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

- 2.1.1 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชน
- 2.1.2 การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 2.1.3 การมีบทบาทในการจัดการศึกษาของชุมชน

2.2 ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

- 2.2.1 การบริหารงานวิชาการ
- 2.2.2 การบริหารงบประมาณ
- 2.2.3 การบริหารงานบุคคล
- 2.2.4 การบริหารทั่วไป

2.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

- 2.3.1 ร่วมคิด
- 2.3.2 ร่วมทำ
- 2.3.3 ร่วมประเมินผล
- 2.3.4 ร่วมรับผลประโยชน์

3. ขอบเขตด้านเวลา

เวลาที่ใช้ในการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ครั้งนี้ตั้งแต่เดือนเมษายน 2551 ถึงเดือนตุลาคม 2551

4. ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบด้วย สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1.1 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์และความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการมีบทบาทในการจัดการศึกษาของชุมชน

1.2 ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมในด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไป

2. รูปแบบการมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการหรือกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด หมายถึง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ร่วมกำหนดความต้องการ ร่วมเสนอแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมในการจัดการศึกษาด้านบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป

2.2 การมีส่วนร่วมแบบร่วมทำ หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมบริหารงานด้านบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป

2.3 การมีส่วนร่วมแบบร่วมประเมินผล หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมติดตามความก้าวหน้า ความสำเร็จ สรุปผล และรายงานผลการดำเนินงานด้านบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป

2.4 การมีส่วนร่วมแบบร่วมรับผลประโยชน์ หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ผลการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน สถานศึกษา และชุมชนในด้านบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป

3. ระดับปฏิบัติ หมายถึง เกณฑ์สภาวะความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ดังนี้

ระดับที่ 1 (A1 = Awareness) หมายถึง ได้ตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง แต่ยังไม่ปฏิบัติ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น

ระดับที่ 2 (A2 = Attempt) หมายถึง ได้ตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง และได้ลงมือปฏิบัติแล้ว แต่ยังไม่เห็นผลชัดเจน

ระดับที่ 3 (A3 = Achievement) หมายถึง ได้ตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง และได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์

ระดับที่ 4 (A4 = Accredited) หมายถึง ได้ตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง และได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์จนได้รับการยอมรับโดยทั่วไป

4. ชุมชน หมายถึง สมาชิกของชุมชนในอำเภอปางมะผ้า อันเป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์

5. ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน นายกหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์

6. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่